

דף קמו

'**ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן**'. בדוקא נקטו לשון 'שעמדו על הר סיני' ולא 'שקבלו את התורה' – כי פסיקת זוהמא היתה במעמד עצמו, כאשר כפה עליהם ההר כגיגית – בעל כרחם וביד חזקה, שאפילו ירצו להיות ככל הגויים לא יוכלו עוד, ובעל כרחם הם ישראל (עפ"י 'ישראל קדושים' עמ' 122. וע"ש עמ' 112. וע"ע קדושת השבת ז עמ' 44 50).

וענין זוהמא זו הוא שורש היצר הרע שבלב; הגאווה והרגשת הישות העצמית והתאוה הבאה בעקבותיה. ובשעת מתן תורה יצאו ישראל לחירות מהיצר הרע וממלאך המות, לולא חטא העגל (ע' בכתבי ר' צדוק הכהן; ריש ספר אור זרוע לצדיק, דברי סופרים יו, קונטרס עת האוכל י יב; חדושי הגר"ר בנגיס ח"ב לג, ט).

'**שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות**'. כתב הרי"ד: אף על פי שאמרו (קה): כל המקלקלים פטורים, וכל מקום שאמרו בשבת 'פטור' – אבל אסור (כדלעיל ג.), זהו כשאין לו צורך באותו קלקול, אבל כאן שמקלקל בעבור צורך הגרוגרות מותר [כעין זה כתב בספר בית אל ח"א יז, מובא בהגהות מהרש"ם כאן], שהואיל והוא מקלקל וגם אינו מתכוין לקלקול החבית, אעפ"י שהוא פטר מותר].

ויש מפרשים לפי שאין בנין בכלים [לאותן השיטות שאפילו בבניית כלי גמור אין בכלים תורת 'בנין'], לכך לא אסרו כלל באופן של קלקול (ע' בחדושי הנצי"ב בבאור דברי רש"י).

'**חותלות של גרוגרות ושל תמרים מתיר ומפקיע וחותר**'. 'מפקיע' פרש"י: סותר שרשרות (= גדילת) החבל בכלי. וכן נפסק בשלחן ערוך (ש"ד, ח). ויש לשאול על מה שכתב הרמב"ם (שבת י, ח) שהפותר חבלים חייב משום קושר והסותר חייב משום מתיר, כיצד מותר להפקיע החבלים הלא אף סותר שלא על מנת לבנות אסור מדרבנן (כן הקשה רעק"א).

וכתב בבאור הלכה (סם) שהרמב"ם יפרש 'מפקיע' – מנתק וקורע [כמו 'מבלאי מכנסי כהנים ומהמניחים בהן היו מדליקין ומהן היו מפקיעין' (לעיל כא) כלומר: קורעים], אבל סתירת גדילת החבל אסורה. [ומשום 'קורע' שאסור מדרבנן אפילו בשלא על מנת לתפור, אין לאסור אלא בקריעת בגד ששייך בו קריעה על מנת לתפור, לכך גזרו בו על כל קריעה, משא"כ בזה. ע"ע בהרחבת הענין בספר בנין שבת ח"ב עמ' קמג ואילך].

ובחזון איש (גא, ג) כתב, כיון שהפקעת החבל היא דרך קלקול ואינה אסורה מהתורה, לכך התירו לצורך הוצאת אוכל כגון שובר חבית וכד'. ע"ש.

'**(ע"ב) איכא בינייהו דקטים ומנחי**'. ורב אשי שאמר גזרה שמא יקטום – בבא לשאול אמר שאין אנו מתירים לו גזרה שמא יקטום, אבל אם יש לו קטום המונח ובא לשאול – מתירים לו (תורי"ד).

'**אמר רב יהודה אמר רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור...**'. רב נסים גאון (הובא בראשונים לעיל סה ובתוס' ע"ז יב), הרז"ה וספר התרומה, נוקטים להלכה דלא כרב אלא כסתם משנתנו. וכן נטה הריטב"א וכן הוא ב'חדושי הר"ן' (לעיל סד). וידוע שחדושים אלו אינם של הר"ן אלא נקראו על שמו בטעות). ואילו ר"י מבעלי התוס' פוסק כרב. וכן דעת הרי"ף הרא"ש והרמב"ם והסמ"ג והרי"ד והר"ן. וכן פסק בשלחן ערוך (שא, מה).

ודוקא בדבר הנעשה באופן שניתן לראותו, שלא חילקו חכמים בזה אם יש שם אנשים הרואים או

בחדרי חדרים שאין שם אדם, אבל בכגון דבר המוסתר בגוף האדם או בבגדיו, אין זה שייך לכלל האמור, ויש מקומות שלא גזרו (עפ"י תוס' לעיל סב. וע"ע: שער המלך הלכות יום טוב, דף כט ע"ד; חדושי רעק"א או"ח י, ה; קובץ שעורים כתובות אות רה).

עוד כתבו התוס' (בכתובות ס) והרא"ש: לא אסרו אפילו בחדרי חדרים אלא בדברים שיחשדוהו הרואים באיסור תורה, אבל בחשד על איסור דרבנן לא החמירו לאסור כי אם בפרהסיא. והובא זאת בפוסקים (משנ"ב שא"ס קסה ובאה"ל שם. וע' גם בערוך השלחן רטו, טו אודות השכרת מרחץ לנכרי לשבת). ויש פוסקים החולקים על חילוק זה (ע' שו"ת מהר"י אסאד או"ח נו [וער"ן פ"ק דביצה שתי"ץ תירוץ אחר על קושית התוס', ולשיטתו נראה שאין לחלק בין חשד לאיסור דאורייתא או דרבנן. וע' מג"א שא"ס קנ"ו שהקשה על דברי התוס' מהסוגיא בשבת סה וצדד שהסוגיות חלוקות בדבר). ויש סוברים שלא אמרו התוס' להקל בחשד לאיסור דרבנן אלא במקום הפסד אבל בלאו הכי יש להחמיר אפילו בצנעה (עפ"י הפלאה כתובות ס; אגרות משה או"ח ח"ג ג – ובוזה ישבו קושית המג"א מהסוגיא דלעיל סה).

ומאידך, הרמ"א (יד"ד פו, ג) התיר לשתות חלב שקדים עם עוף גם באופן שאין הכר בחלב, מפני שאיסור עוף בחלב מדרבנן. וכבר הרבה הש"ך להקשות על דבריו, הלא התוס' לא התירו אלא בחדרי חדרים, אבל בפרהסיא אסור משום מראית העין גם במקום חשד לאיסור דרבנן, כמו שמשמע בהרבה מקומות בתלמוד (ע' למשל ע"ו כא לענין איסור השכרת מרחץ לנכרי משום מראית העין).

ויש אומרים (נחלת צבי שם) שאף הרמ"א לא דיבר בסעודות גדולות אלא לאדם בביתו שזה נידון כצנעה, שהרי בני הבית יודעים שאינו אלא חלב שקדים. הרי לפי זה פסק הרמ"א יסודו ומקורו בדברי התוס'.

וע' גם בשו"ת חות יאיר (קנ) שבפני רבים אין מי שמתיר בחשד לאיסור דרבנן.

ויש שכתבו שדוקא באיסורי שבת החמורים אסרו אפילו באיסור שבות משום מראית העין, אבל בשאר איסורים דרבנן לא גזרו משום 'מראית העין' לשיטת הרמ"א (ערוך השלחן או"ח רמג, י וע"ש טו; אגרות משה או"ח ח"ג ג).

ויש להעיר מדין הדלקת נר הנוכה בחצר עם שני פתחים משום החשד. ויש לדחות ששם היה זה מתחילת התקנה כשנקבע מקום ההדלקה, ואינה גזרה חדשה. גם י"ל שעיקר הטעם היה כדי להרבות בפירסום הנס, כמובא באחרונים סברא זו לתרץ מדוע במקומות אחרים לא חששו לחשד בכגון זה, כגון לעבור אחורי בית הכנסת שיש לו פתח אחר.

וע"ע: העמק שאלה בהשמטות לשאלתא מב, י; מאור ישראל לעיל כה; אגרות משה או"ח ח"ב סוס"י מ וח"ד פב.

דף קמו

'חזא רבנן דקא מנפצי גלימייהו, אמר קמחללין רבנן שבתא. אמר להו רב יהודה נפוצי (בבתי"מ: נפוצו) ליה באפיה, אני לא קפדינן מידי'. יש לשמוע שאעפ"י שמנער את הבגד מפני כבוד השבת [או מפני כל מאורע אחר], אם בדרך כלל אינו מקפיד ללבשו כן – מותר לנער (הגרשו"א, מובא בשש"כ טו הערה פט).

'אביי הוה קאי קמיה דרב יוסף. א"ל הב לי כומתאי. [חזא דאיכא] טלא עליה, הוה קמחסם למיתבה ליה. א"ל נפוץ שדי, אנן לא קפדינן מידי'. יתכן לפרש שאביי סבר כיון שהוא עצמו מקפיד בדבר, אסור לו לנער. ורב יוסף השיב שמותר כי הולכים אחר בעל הבגד ואם הוא אינו מקפיד אין זו פעולת ניקוי כיון שאינו מתיפה לבעל הבגד.